

Substituce tvarů příslovčí *pozdě* pomocí tvarů příslovce *dlouho*: možnosti a limity

Martin Janečka

ABSTRAKT:

V příspěvku se zabýváme možnostmi substituování jednotlivých stupňů příslovce *pozdě* jednotlivými stupni příslovce *dlouho*. Analyzujeme data z Českého národního korpusu (ORAL 2013 a SYN2013pub) a pomocí různých substitučních testů se snažíme zjistit, zda je vzhledem k možnostem konkrétních substitucí nutné přihlížet k vidu slovesa, ke kterému se příslovce vztahuje, či zda je třeba přihlížet k jeho sémantice, popř. dalším faktorům. Tvrdíme, že zejména tvar *děl* má tendence nahrazovat tvar *později* ve spojení s některými slovesy a že takovou substitucí v určitých kontextech dochází ke konstrukcím buď sémanticky víceznačným, nebo, pro jistou část mluvčích češtiny, dokonce potenciálně nesrozumitelným.

KLÍČOVÁ SLOVA:

gramatičnost, jazyková správnost, příslovce, slovesný vid, dialekt

ABSTRACT:

In this paper we deal with the possibilities of substitution of different forms of the adverb *pozdě* with the adverb *dlouho*. We analyse data from the Czech National Corpus (ORAL 2013 and SYN2013pub). Considering different types of substitutions, we try to find out, with the help of various substitution tests, whether it is necessary to take into consideration the aspect of a verb, to which an adverb is related, or it is necessary to consider its semantics or other factors. We claim that particularly the form *děl* has a potential to replace the form *později* in connection with some verbs and that such a substitution leads either to semantically ambiguous constructions or to potential misunderstandings in some contexts and for some speakers of Czech.

KEY WORDS:

grammaticality, language correctness, adverbs, aspect, dialect

ÚVOD

V této stati se primárně zabýváme tím, do jaké míry a s jakými sémantickými následky je možné v určitých konstrukcích volit příslovce *dlouho*, resp. jeho komparativ a superlativ, namísto příslovce *pozdě*, resp. jeho komparativu a superlativu. Jedna skupina konstrukcí zkoumaných v této stati (obsahujících dokonavé sloveso) je reprezentována případem *přijdu děl*, dále však byly detekovány i jiné vazby, resp. jiná slovesa pojící se s příslovcem *děl* a vyjadřující přitom význam *později*, jako např. *trénovat*, *hrát*, *vařit* a další, sémanticky nijak nevyhraněná množina nedokonavých sloves.

O konstrukci *přijdu děl*, resp. o příslovci *děl* ve významu *později*, existují pojednání z oblasti dialektologie, zachycující a popisující tento jev konkrétně v jihozápadních

Čechách (Klatovsko, Chodsko — zde se dokonce daný jev uvádí jako nedubletní oproti zbytku území Čech, kde se předpokládá jeho dubletnost, viz k tomu např. Balhar a kol. /2005: 534/), z jiného pohledu však v lingvistické literatuře, pokud je autorovi tohoto textu známo, o této konstrukci, ani o jiných podobných dosud nikde pojednáno nebylo.

Po představení jednotlivých příslovčí a možných problematických kontextů, ve kterých se vyskytují, bude uvedena rovněž korpusová sonda týkající se výskytu různých stupňů a podob příslovce *dlouho* ve významu *pozdě* jak ve spojení se slovesy dokonavými, tak nedokonavými, a to vždy jak v korpusu mluveného jazyka ORAL 2013, tak i v korpusu psaného jazyka SYN2013pub. Pokusíme se vysledovat, zda (a jaký) rozdíl je mezi různými stupni příslovce *dlouho* (ve významu *pozdě*) ve spojení s dokonavými i nedokonavými slovesy, přičemž v potaz budou bráni i objektivní slohotvorní činitelé jako formální/neformální nebo veřejná/soukromá komunikační situace.

1. ANALYZOVANÁ PŘÍSLOVCE

Příslovce *později*, tedy komparativ příslovce *pozdě*, užíváme tehdy, chceme-li vyjádřit, že nějaký děj nastal po jiném ději nebo že nějaká skutečnost nastala po uplynutí určitého času nebo v pozdější době oproti nějakému původnímu záměru. Je tedy možné někam přijít *později*, než bylo dojednáno, je rovněž možné např. uklidit nepořádek v bytě až poté, co k tomu nakoupíme patřičné čisticí prostředky, tedy ne hned, nýbrž *později* — nikoli *déle* (Havránek a kol. 1989b: 367–368; Filipec a kol. 2004: 61).

Tvar *déle* (resp. v běžně mluvené řeči frekventovanější nespisovné *dýl*) je pak komparativem příslovce *dlouho/dlouze*. Pomocí tohoto příslovce je možné vyjádřit, že určitá činnost trvá delší dobu než činnost jiná nebo také delší dobu, než se původně zamýšlelo nebo než bylo plánováno. Je tedy například možné říct, že „dovolená trvala *déle*, než jsme plánovali“, případně že „určitý řečník na konferenci mluvil *déle* než řečníci ostatní“ apod. (Havránek a kol. 1989a: 332; Filipec a kol. 2004: 301). Pouze Havránek a kol. (1989a: 332) pak uvádí i nářeční použití příslovce *dlouho* (*dýl*, *déle*) ve významu *pozdě*, *později*. Co se týká výrazu *dlouho* (*dýl*, *déle*) ve spojení s konkrétním slovesem, existuje pomůcka v podobě slovesného vidu, jelikož sloveso ve spojení s tímto příslovcem je povětšinou nedokonavé. Na výraz *dlouho* (*dýl*, *déle*) se pak na rozdíl od výrazů *dříve* nebo *později* nelze ptát otázkou *kdy?*, nýbrž pouze *jak dlouho?* Otázka v podobě **Jak dlouho přijdeš?* je negramatická — konstrukce *jak dlouho* totiž označuje dobu trvání určitého procesu nebo stavu.

2. PROBLEMATIKA APLIKACE ANALYZOVANÝCH PŘÍSLOVČÍ

2.1 TVARY PŘÍSLOVCE *DLOUHO* VE SPOJENÍ S DOKONAVÝM SLOVESEM

V případech, že je příslovce *dýl* detekováno ve spojení s dokonavým slovesem (*nasnídat se; přijít*) mluvčím z území Moravy a Slezska, je pravděpodobné, že tito mluvčí označí takové spojení za nesrozumitelné, resp. mluvčí lingvisticky školení i za negramatic-

ké.¹ *Déle/dýl* by z hlediska spisovné normy, tedy celonárodní formy jazyka, mělo být nahrazeno výrazem *později*, a to z toho důvodu, že není možné jednorázovou činnost (tedy někam přijít, dorazit, dostavit se) provádět delší dobu, nýbrž pouze jednorázově, a tato činnost by měla být vyjádřena příslovcem kompatibilním s touto jednorázovostí, tedy výrazem *později*, příp. *dříve*.

Dalo by se přitom spekulovat, zda (a do jaké míry) je či není pro určité mluvčí (z určitého regionu) přijatelná, resp. jazykově správná, např. konstrukce *přijdu dýl*, a zda by pro ně osobně mohlo příslovce *déle* (resp. *dýl*) nahrazovat v identickém významu příslovce *později*.²

2.2 TVARY PŘÍSLOVCE *DLOUHO* VE SPOJENÍ S NEDOKONAVÝM SLOVESEM

Pokud se však s výrazem *déle/dýl* pojí sloveso nedokonavé (*hrát, trénovat, vařit*), identifikuje zde mluvčí z Moravy a Slezska (a mluvčí používající v této situaci spisovný jazyk) pravděpodobně význam jiný, a sice průběh. Nicméně příslovce *déle/dýl* je používáno i ve významu *později*, tedy jako ve spojitosti se slovesem dokonavým, a to právě uživatelé jazyka z různých oblastí Čech. Zejména na příkladech z korpusů ORAL2013 a SYN2013pub budeme následně demonstrovat použití stupňů a podob příslovce *dlouho* v kontextech, kde může docházet k výše naznačené sémantické dvojznačnosti.³

3. KORPUSOVÝ VÝZKUM: ORAL2013 A SYN2013PUB

Pomocí korpusové sondy hodláme doložit, že se jednotlivé stupně (a regionální podoby) příslovce *dlouho* objevují i ve významu *pozdě*, a zjistit, zda je tomu tak pouze v korpusu jazyka mluveného (ORAL 2013), nebo i v korpusu jazyka psaného

- 1 Nonkonformní se standardními, preskriptivními pravidly. Gramatičnost zde tedy není nahlížena jako součást gramatického systému (byť minimální) skupiny mluvčích. O celouzemní gramatičnosti tohoto jevu však v tomto případě nelze rozhodnout na základě např. dotazníkové metody — jinak je totiž s ohledem na přijatelnost konstrukce *přijdu dýl* vyplní respondenti z území Čech a jinak z území Moravy (a velmi pravděpodobně i Slezska); i proto jsme od dotazníkové metody upustili, jelikož by neukázala nic jiného než to, co popisuje dialektologická literatura.
- 2 Jsme si přitom vědomi různých pojetí jazykové správnosti (viz k tomu např. Štícha 2001, 2002; Štícha a kol. 2013 aj.). Podle přístupu nastíněného v Beneš (2016: 232) je například důležité, aby komunikace nebyla poškozována rušivými vlivy, tedy aby bylo dosaženo jistého cíle v rámci komunikační situace; (ne)shoda s jazykovým pravidlem je pak jediným kritériem jazykové správnosti — jelikož je však použitelnost konstrukce *přijdu dýl* regionálně specifikována, resp. omezena, nemůžeme jejím prostřednictvím dosáhnout shody na jazykovém pravidlu celouzemně a nelze ji proto jistě považovat za obecně jazykově správnou.
- 3 Jelikož vyjadřují význam *pozdě* pomocí příslovce *dlouho* (resp. *později* pomocí *déle/dýl*) převážně (ne-li pouze) mluvčí obecné češtiny, a to v rámci mluvené, neoficiální komunikace, je nasnadě, že nejčastějším tvarem bude právě nespisovná podoba *dýl*.

(SYN2013PUB).⁴ Předpokládáme přitom, že používání různých stupňů a podob příslovce *dlouho* ve významu *pozdě* je výsadou jazyka mluveného, a to v rámci neformálních, soukromých a nepřipravených projevů.

3.1 SLOVESA DOKONAVÁ

3.1.1 POZITIV

Příklad č. 1

*Oznámení, že se akvizice neuskuteční, **přišlo dlouho** po uzávěrce francouzských novin. Některé tak o expanzi informují na prvních stranách.* (SYN2013pub)

V pozitivu by se ve výše uvedeném kontextu na místě příslovce *dlouho* nemohlo vyskytovat příslovce *pozdě*, jelikož vyjadřovaný význam by byl v těchto případech odlišný. V korpusu SYN2013pub jsme ve spojení s dokonavým slovesem nezaznamenali žádný výskyt příslovce *dlouho*, který by bylo možné interpretovat pouze ve významu *pozdě*.

Příklad č. 2

*Byli sme u nich na kafe a nák sme mluvíli a vona řekla. no já bych v pátek bysme stejně nemohli jet. já sem **přijela dlouho** domu já sem byla u bráčky. a mně se ti to až za těch deset dní rozleželo asi předvčirem nebo kdy.* (ORAL2013)

V korpusu ORAL2013 jsme však ve spojení s dokonavými slovesy (*přijet, zjistit*) zaznamenali výskyty pozitivu *dlouho* v kontextech, kde lze význam interpretovat jako *pozdě*. Tato zjištění jsou kompatibilní s předpokladem, že se různé stupně (a podoby) příslovce *dlouho* ve významu *pozdě* vyskytují převážně v běžné, neformální mluvené komunikaci.

3.1.2. KOMPARATIV

Výskyt výrazu *dýl* ve významu *později* jsme v korpusu SYN2013pub zaregistrovali, nicméně se jednalo o přepis mluveného jazyka zejména v rámci interview (se sportovci, herci nebo běžnými občany), kde takový výskyt jistě nepředstavuje žádné překvapení. Výjimečně pak byl v přepisu mluveného rozhovoru použit i spisovný komparativ *déle*:

Příklad č. 3

*David Limberský, jenž v pondělní dohrávce v Jablonci byl televizními diváky vyhlášen Mužem zápasu, dobře v Dynamu zná bývalého spoluhráče Petra Šímu i trenéra Šilhavého.“ Chytli se na Spartě, je škoda, že výměna koučů **neproběhla déle**. Jarda Šilhavý je určitě dobře připravení,“ řekl.* (SYN2013pub)

⁴ Příklady pocházející ze subkorpusů ČNK neprošly gramatickou ani stylistickou úpravou.

V korpusu SYN2013pub jsme však našli i doklad, který není přepisem mluveného rozhovoru a který tak ukazuje, že příslovce *děle* se objevuje ve významu *později* i v oficiálních, psaných a spisovných komunikátech:⁵

Příklad č. 4

Gymnázium Prachatice spolu s DDM Prachatice pořádají zítra pod patronací Okresní rady Školních sportovních klubů okresní kolo středních škol v odbíjené. Hrát se bude v prachatické sportovní hale a nejprve se představí děvčata. Presentace je v 8 hodin a turnaj **začíná o půl hodiny dříve**. Presentace turnaje chlapců je v 10.30 hodin a zápasy začnou hned po skončení klání dívek. Systém soutěží bude určen podle počtu přihlášených. V obou případech se hraje o postup do krajského kola, které se koná v první polovině prosince v Českých Budějovicích (SYN2013pub)

V kontextech s příslovcem *děl* ve významu *později* byl v korpusu ORAL2013 vztah komunikantů vždy přátelský, jednalo se tedy o neformální, soukromé rozhovory. V korpusu ORAL 2013 jsme pak jen marginálně zaznamenali i tvar *děle*, nicméně ani jeden z těchto výskytů nebylo možné interpretovat ve významu *později*.

Příklad č. 5

starej ten měl . dlouhý vlnitý vlasy jo (smrkání). kdoví kde je mu konec (odkašlání). a kdy se vrátíš ve středu? no jak to bude a už bude i ta. vodpolední přednáška takže asi děl vodhad bych tak v šest a co mam. co mam teda vařit? jo voni přídou (zívání). voni přijdou ty. návštěvy no udělej něco --- no já zeptej se co maj rádi. jesi chtěj radši (ORAL2013, oblast středočeská)*

3.1.3 SUPERLATIV

Příklad č. 6

zda bychom byli schopni jim nabídnout motory, a my řekli ano. To je vše,“ konstatoval stroze nejmenovaný mluvčí. Honda usilovně hledá nového hlavního partnera, poté co na začátku prosince japonská automobilka ohlásila odchod z prestižního šampionátu. Šéf týmu Ross Brawn jej potřebuje najít nejdříve do začátku února, aby tým byl reálně schopen připravit vůz na start sezony, která začne Velkou cenou Austrálie 29. března. (SYN2013pub)

V superlativu se zdá být situace složitější: příklad výše totiž naznačuje, že i ve spojení s dokonavým slovesem by mohl 3. stupeň příslovce *douho* fungovat ve významu *nejpozději*, resp. že by zde mohl být tvar *nejpozději* přítomen bez výrazné sémantické modifikace výpovědi. Jistou roli by mohla hrát i přítomnost předložky *do* (ve spojení s časovým určením) značící průběh, trvání nějakého děje (srov. s tím příklad č. 7 s předložkou *v*).

5 Jelikož v korpusovém rozhraní nelze vytvořit dotaz, kterým by bylo možné vyhledat všechny výskyty různých stupňů a podob příslovce *douho* ve významu *pozdě*, museli jsme jednotlivé příklady vyhledávat manuálně a neprozkoumali jsme je, vzhledem k jejich počtu, všechny. Předpokládáme však, že toto není jediný takový výskyt v korpusech psaného jazyka.

Příklad č. 7

*Legendární porodnice v Plzni na Slovanech odpočítává poslední dny své více než šedesátileté historie. Poslední rodičku **přijme nejdéle** v poledne 30. srpna. Úplně nová porodnice v lochotínské části fakultní nemocnice se budoucím maminkám otevře o čtyři dny později. Vedení fakultní nemocnice připravilo podrobný scénář historického přesunu. “ První budoucí maminku přivítáme na Lochotíně třetího září v 18 hodin,“ poznamenala mluvčí nemocnice Renata. (SYN2013pub)*

Z příkladu č. 7 je patrné, že na místě superlativu příslovce *douho* by se měl vzhledem k dokonavému slovesu *přijmout* vyskytovat superlativ *nejpozději*, což je umocněno výskytem předložky *v*, která značí ohraničenost, ukončenost děje na rozdíl od průběhu, trvání děje (viz příklad č. 6 s předložkou *do*).

Příklad č. 8

*ted'ko **vstává nejdýl** v půl osmý (ORAL2013)*

V korpusu ORAL2013 jsme pak vůbec nezaznamenali spisovný tvar superlativu *nejdéle* ve významu *nejpozději*, zatímco nespisovný tvar *nejdýl* jsme detekovali v několika případech (např. č. 8 výše).

3.2 SLOVESA NEDOKONAVÁ

3.2.1 POZITIV

Příklad č. 9

*Již před rokem začali pracovat přímo v Kolíně nad Rýnem dva mladí lidé, tzv. „dlouhodobí volontéři“, letos na jaře se k nim přidal třetí. Přípravné skupinky **pracují dlouho** do noci, některé dokonce nešly poslední noc ani spát. Ubytovatelé prošli všechna místa, na kterých budou Češi ubytováni. Místní dobrovolníci vynosili z kostela lavice a natáhli po celé ploše koberce. Technici rozmístili obrazovky, na kterých bude promítáno hlavní dění. (SYN-2013pub)*

Co se týká pozitivu, můžeme opět (jako u př. 1) vidět, že bez sémantické modifikace výpovědi není možno vzájemně zaměnit příslovce *douho* a *pozdě*. V mluveném korpusu ORAL2013 jsme podobné doklady nenalezli.

3.2.2 KOMPARATIV

Pokoušeli jsme se komparativ příslovce *douho* ve významu *pozdě* nalézt v korpusech ORAL 2013 a SYN2013pub i se slovesy nedokonavými, resp. se slovesy vyjadřujícími průběh, tedy případy, u kterých by byla možná interpretace dvojí a bylo by třeba kontextu k tomu, abychom zjistili, zda *dýl/déle* vyjadřuje význam *později*, nebo svůj význam primární. Kontexty, kde *déle/dýl* vyjadřuje význam *později*, se nám však podařilo zachytit pouze marginálně:

Příklad č. 10

se vrátíme ten pátek večer nebo v sobotu ráno v pátek večer po celodenní vodě nepojedeš na chatu na ne ne ne eee že se vrátíme ten pátek večer a tak a v sobotu že bysme **jeli** buď ráno nebo **dýl** nebo tak. no no no to já si myslím... to já si myslím že bysme jeli v sobotu ráno ano no. no a těm klukům napíšu že prostě. eee to už sem. napsal že (ORAL 2013, oblast jihozápadočeská)*

Příklad č. 11

*Přijde mi, že se na led chodí čím dál dřív. Slunce pálí, je červenec. Jaké to je, obouvat v tom čase brusle? Já myslím, že by se mohlo **začínat déle**. Měsíc přípravy na ledě by stačil. I přípravných zápasů je strašně moc. Přiznávám, že když se hraje nějaký osmý přátelák, tak už v pětatřiceti letech blbě hledám motivaci. (SYN2013pub)⁶*

3.2.3 SUPERLATIV

V případě koexistence superlativu příslovce *douho* s nedokonavým slovesem je situace opět složitější, stejně jako v bodě 3.1.3. Zatímco výraz *nejdýl* v příkladu č. 12 by bylo možné substituovat za *nejpozději* (a vice versa) bez výrazné významové modifikace, čemuž napomáhá i předložka *do* značící nějaký průběh/trvání, příklad č. 13 již působí poněkud problematičtě, zřejmě i kvůli předložce *v*, která signalizuje ohraničení děje (oproti průběhu/trvání).

Příklad č. 12

*Referendum se musí konat do devadesáti dnů od jeho vyhlášení zastupitelstvem obce. V Opatovicích by se tak mělo **konat nejdéle** do 15. dubna příštího roku. Spalovna by měla likvidovat až 96 tisíc tun komunálního odpadu ročně. Prosazuje ji Pardubický kraj, kterému se podařilo přesvědčit Opatovice, aby vstoupily do firmy na její vybudování. (SYN2013pub)*

Příklad č. 13

*Vzhledem k finanční náročnosti projektu město a jeho akciová společnost počítají s tím, že potřebné peníze na stavbu se podaří získat ze speciálního programu strukturálních fondů Evropské unie. Zpracují odpady z okolních regionů. Se zahájením výstavby třídící linky se **počítá nejdéle** v roce 2009. Svému účelu bude centrum pak **sloužit nejdéle** v roce 2010. (SYN2013pub)*

V korpusu ORAL2013 jsme pak stejně jako v korpusu SYN2013pub vůbec nezaznamenali spisovný tvar superlativu *nejdéle*, zatímco nespisovný tvar *nejdýl* se zde podle předpokladů vyskytuje.

⁶ Jsme si vědomi toho, že ač je ukáзка z korpusu jazyka psaného, jedná se o přepis jazyka mluveného. Ukáзка tedy slouží zejména k manifestaci toho, že je možné s nedokonavým slovesem zachytit i spisovný tvar komparativu *déle*. Takový spisovný komparativ pak nebyl nalezen v žádném (striktně vzato) psaném textu.

Příklad č. 14

já sem předtím. psala NP že ráno přijde mladá. takže hned jí využiju já musím letět do pojišťovny. takže buďto. eee v jedenác nejdýl v jedenác dvacet že mi hodí do města. ať si to sere pro holku (ORAL2013)

ZÁVĚR

Zjišťujeme, že forma nedokonavých sloves (tedy těch, která mají primárně vyjadřovat průběh nebo trvání nějakého děje, činnosti) je ve spojení s různými stupni příslovce *dlouho* používána i ve významu dokonavém (tedy tam, kde příznak „průběh/trvání děje nebo činnosti“ chybí) — *Katka chce trénovat/vařit dýl* ve smyslu „chce vykonávat danou činnost později, po uplynutí určitého času, nikoliv delší dobu“. V tom případě by však měla nedokonavá forma slovesa vzhledem ke kontextu přijmout příslovce *později*, nicméně neděje se tak a vzniká dvojnáčnost, resp. dvojitá možnost interpretace téže struktury.

Různé stupně (a regionální podoby) příslovce *dlouho* ve významu *pozdě* se však nevyskytují pouze v potenciálně dvojnáčných konstrukcích ve spojení se slovesem nedokonavým, ale pojí se rovněž s dokonavými slovesy, např. *přijít, nasnídat se* (z toho pak např. *přijít dýl, nasnídat se dýl* aj.), čímž dochází k vytvoření konstrukcí, které mohou být pro mluvčí nepoužívající obecnou češtinu nesrozumitelné. Např. v případě konstrukce *přijdu dýl* tak podle naší hypotézy dochází ke specifické kontaminaci příčiny a následku vyjádřené následujícím schématem: „jistá činnost (např. chůze) mi bude trvat déle → přijdu později → přijdu déle (dýl)“.

Co se týká možností substituce *dlouho* za *pozdě*, pro pozitiv lze mít za pravděpodobné, že tato příslovce bez sémantické modifikace nelze v námi uváděných příkladech (1 a 9) vzájemně substituovat. To zřejmě platí jak ve spojení s dokonavými, tak s nedokonavými slovesy. Je přitom možné, že tato nemožnost substituce souvisí s časovou specifikací pomocí předložek *do* nebo *po*. Pouze v korpusu ORAL2013 jsme totiž ve spojení se slovesy dokonavými identifikovali kontexty, kde příslovce *dlouho* vyjadřuje význam *pozdě* — zde však bez předložkové specifikace.

Pro komparativ příslovce *dlouho*, tedy tvar *déle*, platí, že se vůbec nejčastěji vyskytuje ve významu *pozdě* v nespisovné podobě *dýl*, a to zejména (byť ne výhradně) ve spojení s dokonavými slovesy v korpusu mluveného jazyka ORAL 2013, marginálně i v korpusu jazyka psaného SYN2013pub, kde jsme však ve významu *později* identifikovali i spisovnou podobu komparativu *déle*. Marginální je rovněž výskyt různých podob komparativu *déle* i ve spojení se slovesy nedokonavými, což platí jak pro korpus ORAL2013, tak pro SYN2013pub.

Pro superlativ příslovce *dlouho* ve významu *pozdě* platí jak ve spojení s dokonavými, tak s nedokonavými slovesy, zdá se, to, že roli může hrát i předložka, která je součástí slovesné vazby — pokud je přítomna předložka *do*, která značí průběh nějakého děje, lze považovat tvar *nejdéle* (či *nejdýl* pro korpus ORAL2013) za méně problematický, než když je součástí slovesné vazby předložka *v*, která naznačuje omezení, ukotvení v čase. Lze pak spekulovat v tom smyslu, že právě v superlativu by mohla mít základ skutečnost, že se různé stupně (a podoby) příslovce *dlouho* objevují ve

významu *pozdě* i tam, kde mohou jednak vyvolat významovou dvojnáčetnost, jednak působit nesrozumitelně, resp. negramaticky pro jistou část mluvčích češtiny.

V jazyce sice běžně dochází k přenosu určitého prostředku (resp. určité formy) z jednoho významu na druhý, v tomto případě různých podob a stupňů příslovce *douho* na význam *pozdě* — v textu jsme se však, snad dostatečně, pokusili ukázat možné problémy z tohoto přenášení významů plynoucí. Konstrukce obsahující určitou podobu příslovce *douho* ve významu *později*, ať už značící dokonavost (*přijdu dýl*) nebo nedokonavost (*buďu trénovat dýl*), je možné pokládat za adekvátní pro značně široký rejstřík komunikačních situací (neformálních, soukromých, mluvených), kde jsou pro uživatele naprosto přijatelné. To však zcela jistě neplatí pro komunikační situace veřejné a formální, jako je např. psaná publicistika, kde je na místě používat konstrukce spisovné a celouzemně akceptovatelné.

BIBLIOGRAFIE:

- Balhar, J. a kol. (2005): *Český jazykový atlas. Díl 5.* Praha: Academia.
- Beneš, M. (2016): Jak a proč sociologizovat pohled na jazykovou kulturu, *Naše řeč* 99. 5, s. 227–242.
- Filipec, J. a kol. (2004): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost.* Praha: Academia.
- Havránek, B. a kol. (1989a): *Slovník spisovného jazyka českého. Díl 1, A–G.* Praha: Academia.
- Havránek, B. a kol. (1989b): *Slovník spisovného jazyka českého. Díl 4, P–Q.* Praha: Academia.
- Štícha, F. (2001): Kritéria gramatičnosti (Korpus jako argument a inspirace), *Slovo a slovesnost* 62. 3, s. 161–175.
- Štícha, F. (2002): Gramatičnost, in: Karlík, P. — Nekula, M. — Pleskalová, J. (eds.), *Enycklopedický slovník češtiny*, Praha: NLN, s. 155.
- Štícha, F. a kol. (2013): *Akademická gramatika spisovné češtiny.* Praha: Academia.

POUŽITÉ KORPUSY:

- Benešová, L. — Křen, M. — Waclawičová, M. (2013): *ORAL2013: reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny.* Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
- Křen, M. — Hnátková, M. — Jelínek, T. — Petkevič, V. — Procházka, P. — Skoumalová, H. (2013): *SYN2013PUB: korpus psané publicistiky.* Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.